

Ефект походить від латинського слова, що означає «результат».

Форма прояву ефекту може бути матеріальна, грошова, соціальна, просування кар'єрою драбиною. Виразитись він може у вигляді одержання додаткової суми доходу чи прибутку, суми зниження витрат, збільшення ринкової вартості підприємства, приросту грошового потоку тощо.

Якісно ефект може мати позитивне, негативне або нульове значення.

Кількісний бік ефекту характеризує ефективність. Мочерний С. В. зазначав, що ефективність полягає «у здатності створювати ефект, результативність» [1, с. 217]. В загальному вигляді ефективність полягає в комплексній оцінці кінцевих результатів використання засобів і предметів виробництва та робочої сили працівників за певний період часу.

Таким чином, розрізняють три ключові характеристики ефективності:

- комплексна оцінка;
- кінцеві результати використання;
- певний часовий відрізок.

Метою оцінки ефективності є виявити результативність роботи підприємства через призму результативності його виробництва, яке, у свою чергу, здійснюється в поєднанні чинників (засобів і предметів праці, трудових ресурсів), на які впливає величезна кількість організаційних, технологічних, управлінських та низки інших чинників. Говорячи про виробництво, ми не маємо на увазі тільки виробничі підприємства. У даному випадку виробництво вживається нами як синонім діяльності.

Кінцеві результати виробництва можуть відображатись у величині виготовленої продукції як у вартісному, так і в натуральному вимірі, у сумі заробленого прибутку й інших вимірах, як і ефект. Звичайно, залежно від мети аналізу, може виникнути потреба оцінки ефективності і на проміжному етапі виробництва (наприклад ефективність виробництва напівфабрикатів) або ж на рівні підрозділу чи бізнес-процесу, але і в цьому випадку основою для оцінки будуть кінцеві результати чи проміжного етапу виробництва (одержаний напівфабрикат), чи бізнес-процесу тощо.

Оцінювання ефективності завжди здійснюють в динаміці, за певний період часу, тому неможливо таку оцінку зробити дискреційно, на певний момент часу, оскільки, як уже зазначалось раніше, оцінюються одержані результати, а для цього потрібен час.

Інколи, особливо в західній практиці, як синонім ефективності діяльності, може використовуватись термін «продуктивність системи виробництва та обслуговування», що є значно ширшим поняттям, аніж просто продуктивність праці, рентабельність капіталу.

Західні економісти розглядають ефективність у розрізі різних аспектів, основними з яких є: співвідношення між спожитими ресурсами та обсягом одержаних в результаті виробництва товарів та послуг; максимізація обсягів виробництва за мінімальної вартості спожитих ресурсів; виробництво товарів заданої вартості в умовах мінімізації витрачання ресурсів; вибір найкращого варіанту використання обмежених економічних ресурсів; співвідношення цінності результату і витрат та ін.

Багатоаспектність визначення та змісту ефективності діяльності зумовила значну кількість варіантів цієї категорії, з'ясувати які допоможе аналіз її класифікації. Кожна з виділених видів ефективності є важливою для аналізу системи господарювання та має практичне значення.

Економічна ефективність – це «...складна економічна категорія, що відображає результативність виробництва і господарювання, ступінь раціональності застосування живої і уречевленої праці у виробництві» [2, с.11].

Формалізовано загальну методологію розрахунку ефективності виробництва, що відображає її економічну сутнісну інтерпретацію, можна записати у вигляді формули:

$$E_o = \frac{E}{P_a}, \quad (1)$$

де E_{ϕ} – ефективність;
 E – ефект (результат);
 P_B – ресурси (витрати).

Але даний спрощений формалізований вигляд тільки створює ілюзію простоти. Насправді тут є низка дискусійних питань. Насамперед, проблема полягає в тому, щоб визначити, які саме результати зіставити з якими ресурсами. Як уже згадувалось раніше, результат діяльності підприємства є наслідком сумарного впливу низки чинників, врахувати які є абсолютно неможливо у зв'язку з неможливістю їх оцінки чи виокремлення індивідуальної дію тощо. Тому на практиці плюралізм (множинність) точок зору на дане питання було об'єднано в три напрямки:

1) витратний (результат зіставляється з витратами, які були понесенні для його досягнення);

2) ресурсний (економічний результат діяльності системи порівнюються з економічною оцінкою тих економічних ресурсів, які були спожиті системою в процесі їх створення);

3) витратно-ресурсний (поєднує два попередні, враховується як оцінка ресурсів, так і поточні витрати. Під час застосування такого підходу слід обережно і зважено уникати подвійного рахунка і впливу галузевих відмінностей виробництва (капіталомісткості, фондомісткості, трудомісткості тощо).

На нашу думку, переконливих аргументів, що вказували б на перевагу одного з них немає, тому всі вони мають право на існування. Доцільність кожного з них є обґрунтованою та визначається поставленими перед аналізом завданнями і конкретними обставинами. Для нафтогазових підприємств, діяльність яких вимагає значних сум використаного капіталу, найдоречнішим, за нашим переконанням, є використання ресурсного підходу для оцінювання ефективності діяльності.

Як ефект (чисельник у формулі (1)) можна застосовувати різні показники. Традиційно це:

– у вітчизняній практиці: вартість створеного продукту (виготовленого чи реалізованого, в оптових цінах чи за собівартістю); чистий бухгалтерський прибуток;

– у західній практиці: бухгалтерський прибуток плюс амортизація; бухгалтерський прибуток до виплати податків і відсотків (ЕВІТ); бухгалтерський прибуток до виплати податків, відсотків та вирахування амортизації (ЕВІТДА).

На жаль, у цьому переліку немає економічного прибутку, хоча, на нашу думку, саме економічний прибуток дасть змогу адекватно оцінити ефективність діяльності підприємства.

Список літератури

1. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устинко, С. І. Юрій ; за ред. С. В. Мочерного. Львів : Світ, 2005. Т. 1. 616 с.
2. Феррис К., Петті Б. П. Оценка стоимости компании: как избежать ошибок при приобретении; пер. с англ. М.: Вильямс, 2003. 256 с.

УДК 657.4

Никифорак І. І.

к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту,
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

АУДИТ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

В ринкових умовах кожен суб'єкт господарювання намагається досягти максимально позитивного ефекту шляхом найбільш ефективного використання ресурсів. Тому в процесі здійснення господарської діяльності кожне підприємство повинно подбати про уникнення негативних факторів впливу. До основних інструментів для створення умов економічної безпеки варто віднести аудит формування кінцевого результату діяльності підприємства, правильності його оподаткування та доцільності використання.

Грунтовні наукові дослідження, які присвячені вдосконаленню методології зовнішнього та внутрішнього аудиту, проводили Ф. Бутинець, Н. Гордієнко, Г. Давидов, Л. Кулаковська, Т. Меліхова, В. Рудницький. Проте, не зважаючи на значну кількість досліджень, проблемні аспекти щодо розробки оптимальної методики аудиту прибутку як кінцевого результату господарської діяльності підприємств залишаються не вирішеними.

Визначення завдань та об'єктів аудиту, розробка його програми щодо послідовності застосування ефективних прийомів збору та обробки необхідної інформації, її критичної оцінки з виробленням рекомендацій для досягнення поставленої мети не можливо без координації усіх елементів аудиту. Так, державний та незалежний аудит належать до зовнішнього виду контролю. Мета кожного виду зовнішнього виду аудиту полягає у задоволенні потреб замовника аудиту, а обов'язковість його проведення визначається чинним законодавством. Внутрішній аудит організовується в рамках організаційної структури підприємства і здійснюється працівниками підприємства, переслідуючи, насамперед, інтереси власників підприємства та посилюючи його економічну безпеку. На табл. 1 наведено порівняльну характеристику видів аудиту формування прибутку та його використання.

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика видів аудиту
формування прибутку та його оподаткування**

<i>Вид аудиту</i>	<i>ДЕРЖАВНИЙ АУДИТ</i>	<i>НЕЗАЛЕЖНИЙ АУДИТ</i>	<i>ВНУТРІШНІЙ АУДИТ</i>
<i>Суб'єкти</i>	Державна аудиторська служба	Незалежний аудитор	Внутрішній аудитор
<i>Об'єкти</i>	Фінансова звітність Податкова декларація з податку на прибуток підприємств Установчі документи Облікова політика підприємства		
<i>Завдання</i>	Контроль за виконанням податкових зобов'язань щодо податку на прибуток та дотримання податкової дисципліни	Оцінка достовірності відображення прибутку у фінансовій звітності, ефективності системи обліку формування фінансових результатів та контролю	Вчасне усунення помилок, удосконалення системи обліку доходів, витрат та фінансових результатів, оптимізації оподаткування та уникнення податкових санкцій
<i>Методика</i>	Порядок застосування аудиторських процедур		
<i>Результати</i>	Аудиторський звіт про наявність помилок щодо формування прибутку та його оподаткування у системі обліку та звітності, їх системність, порядок усунення порушень та застосування санкцій	Аудиторський звіт про достовірність відображення прибутку у фінансовій звітності в усіх суттєвих аспектах	Рекомендації щодо попередження або усунення недоліків у системі внутрішнього контролю, обліку та формування звітності щодо формування прибутку та ефективності його використання
<i>Користувачі</i>	Державні служби	Зовнішні та внутрішні користувачі	Власники (керівництво)

Джерело: розробка автора

Проте методика проведення аудиту формування прибутку та його використання не залежать від суб'єкта перевірки, оскільки стосується однакових об'єктів. Тобто, послідовність застосування аудиторських процедур, виявлення помилок та оформлення робочих документів під час проведення аудиту певного об'єкта будуть однаковими.

Послідовність проведення аудиту формування прибутку та його оподаткування полягає у ряді взаємопов'язаних етапів.

Організаційний етап передбачає укладання офіційного договору між замовником аудиту та його виконавцем на підставі переддоговірного листування. Проте, якщо це внутрішній аудит, то аудитор є працівником внутрішнього структурного підрозділу, тому підставою для проведення аудиту слугує внутрішній наказ підприємства.